

YAKUP NASIRLI'YA (1899-1958) GÖRE TÜRKMENİSTAN'DA MİLLİ MATBUAT*

National Publication According to Yakup Nasırlı (1899-1958) about Turkmenistan

Tahir AŞİROV*

Osman ARICAN**

Öz

1899-1958 yılları arasında yaşamış olan aydın Yakup Nasırlı, 1929 tarihinde Sovyet Türkmenistanı'nda matbuat üzerine "Turkmenovedeniye" (Türkmen Araştırmaları) dergisinde "Natspeçat v Turkmenistane: Kratkiy oçerk istorii periodičeskoj peçati" (Türkmenistan'da Ulusal Basın: Süreli Yayınlar Tarihinin Kısa Bir Özeti) adlı bir makale kaleme almıştır. Nasırlı yazısında, o dönemde Sovyet Türkmenistanı'nda yayımlanan "Sadayı Pukara", "Dağ Yıldızı", "Kızıl Yıldız", "Türkmenistan", "Dayhan", "Yaş Kommunist", "Zähmet", "Tokmak", "Türkmen İli", "Bolşevik", "Pioner", "Türkmen Medeniyeti" ve "Kızıl Yol" olmak üzere yedi gazete ile altı dergiden bahsetmektedir. Yazar, Türkmenistan'da çıkarılan gazeteler, dergiler hakkında genel bilgi sunmaktadır. Nasırlı'nın yazısında, adı geçen gazeteler ve dergiler, Türkmenistan açısından önemli yayınlardır. Çalışma, Sovyet Türkmenistanı'nda süreli yayınların gün yüzüne çıkması açısından önem arz eder. Bu açıdan Nasırlı "Türkmenistan'da Ulusal Basın: Süreli Yayınlar Tarihinin Kısa Bir Özeti" adlı yazısıyla, fikir ve anlayış bakımından 'milliliği' yansıtan Türkistan matbuatının bilinmesini ister. Yakup Nasırlı'nın "Türkmen Araştırmaları" dergisindeki söz konusu makalesinin, Sovyet Türkmenistanı'nda süreli yayınların ortaya konması açısından değerli bir çalışma olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Nasırlı, Matbuat, Türkmenistan'da Matbuat, Milli Matbuat.

Abstract

Scholar who lived during 1899-1958 years, Yakup Nasırlı, wrote an article on the printing press in Turkmenistan in the journal "Turkmenovedeniye" (Turkmen Studies) in 1929 entitled "Natspeçat v Turkmenistane: Kratkiy oçerk istorii periodičeskoj peçati" publication (National Printing in Turkmenistan: A Brief History of the History of Periodicals). In Nasırlı's article, "Sadayı Pukara", "Dang Yyldyzy", "Kyzyl Yyldyz", "Turkmenistan", "Dayhan", "Yash Kommunist", "Zahmet", "Tokmak", "Turkmen Ili", "Bolshevik", "Pioner", "Turkmen Medeniyeti" and "Kyzyl Yol" were published in Soviet Turkmenistan at that time seven newspapers and six magazines. Author wrote about information collected from newspapers and magazines published in Turkmenistan. Newspaper and magazines in the publication of Nasırlı are the main publications of Turkmenistan. The study contains important information about the publication period in Soviet Turkmenistan. Because scholar in the "National Printing in Turkmenistan: A Brief History of the History of Periodicals" nations of Turkustan according to thinking and understanding spreading the culture of the publication. Yakup Nasırlı's article in the journal "Turkmen Studies" is a valuable study in terms of periodicals in Soviet Turkmenistan.

Anahtar Kelimeler: Nasırlı, Publication, Turkmenistan Publication, National Publication.

* DOI: 10.34189/asyam.4.1.004

* Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, tahirashirov@gmail.com

** Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, osmanarican1@gmail.com

Giriş

1899-1958 yılları arasında yaşamış olan bilim adamı Yakup Remezanoviç Nasırlı (Türkmen Edebiyat Tarihi, 1980: 236-244; Annagurdov, 1962: 438-440; Aşirov, 2019: 162-169), XX. yüzyıl Türkmen milli matbuatını, 1929 tarihinde “Turkmenovedeniye” (Türkmen Araştırmaları) dergisinde “Natspeçat V Turkmenistane: Kratkiy Oçerk İstorii Periodičeskoj Peçati” (Türkmenistan’da Ulusal Basın: Süreli Yayınlar Tarihinin Kısa Bir Özeti) adlı makalede kaleme almıştır (Nasırlı, 1929: 15-18). Bu dönemde Türkmen matbuat tarihi ile ilgili çeşitli yazıları da görmek mümkündür (Aşirov-Arıcan, 2019a: 99-100).

“İl oğlu” olarak tanınan Nasırlı “Natspeçat v Turkmenistane” adlı yazısının başında Rus İmparatorluğu döneminde, Türkmenistan’da ulusal süreli basının yayınlanmasının uyanışa sebep olacağından dolayı engellendiğini belirtmektedir (Nasırlı, 1929: 15). Türkmenistan’da yerel aydınların bazı faaliyetlerine rağmen, Birinci Dünya Savaşı’ndan önce ulusal basınla ilgili hiçbir gelişmenin olmadığını açıklamaktadır (Nasırlı, 1929: 15). Ancak Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla sınırlı da olsa izin verildiğini kaydetmektedir (Nasırlı, 1929: 15). Bunun temelinde Rus İmparatorluğu’nun Türkmenlere Birinci Dünya Savaşı’nın kendi lehine gittiğini gösterme gayesi vardır ve buna bağlı olarak “Türkmen gazetesi” adıyla bir gazetenin yayın hayatına başladığı ifade edilmektedir (Nasırlı, 1929: 15). Nasırlı’nın yazısında tırnak içerisinde “Türkmen gazetesi” şeklinde zikrettiği süreli yayının Birinci Dünya Savaşı başladıktan sonra yayımlanmaya başlayan “Bahr-i Maverâ-i Hazar” (Ruznâme-yi Maverâ-i Bahr-i Hazar / Zakaspiyskaya Tuzemnaya Gazeta / Hazar Ötesi Gazetesi) adlı gazetenin olduğu söylenebilir. Nitekim Kulmuhammedov, bu gazetenin Birinci Dünya Savaşı yıllarında Aşkabat’taki Türkmenistan savaş valisinin (gubernatorunun) emriyle yayın hayatına başladığını ifade etmektedir (Kulmuhammedov, 1927). Bununla birlikte Nasırlı, bu gazetenin başında Türkmence bilen iki Rus ve bir İranlı olduğunu belirtmektedir (Nasırlı, 1929: 15). Gazetenin Türkmence redaktörü İ. Belyayev ile Farsça redaktörü İ. Tsvetkov olduğunu görmek mümkündür (İlyasov, 1964: 3). Ayrıca Kulmuhammedov, gazetenin müdürünün Ostroumov’un öğrencisi Belyayev adlı bir misyoner ve onun yardımcısı da Muhammedkulu Atabayev adlı bir Türkmen’in olduğunu belirtmektedir (Kulmuhammedov, 1927).

Rus İmparatorluğu döneminde Türkmenistan’daki yayınların doğrudan Türkmenlerle ilgili olmadığı ifade edilir. Nasırlı’ya göre, Türkmenistan’da milli yayının çıkmasında, 1917 Ekim İhtilali’nin ayrı bir etkisi olmuştur. Nitekim Ekim 1917 İhtilalinden sonra süreli yayının, Türkmenistan’ın her yerine yayıldığı belirtilmektedir (Nasırlı, 1929: 15). Süreli yayınların, Türkmenistan’ın her yerine yayılmasının nedenini, Sovyetler Birliği ve Komünist Parti görevlilerinin faaliyetleri şeklinde açıklanmaktadır (Nasırlı, 1929: 15). Bu tarihsel değişim özellikle Türkmenistan’daki ulusal basın tarihi süreci için geçerlidir (Nasırlı, 1929: 15).

I. GAZETELER

XX. yüzyıl Türkmen halkının tarihini, kültürünü, sosyal hayatını, düşünce yapısını yansıtan vasıtaların biri de gazetelerdir. Bu açıdan süreli yayınlar, XX. yüzyıl Türkmen Tarihinin en önemli kaynaklarından. Nasırlı, Türkmen basın tarihi ile ilgili yazısına, süreli yayınlardan olan gazetelerle başlamaktadır.

A. Sadayı Pukara

Nasırlı, 1919’un Haziran’ında Aşkabat’ın Kızıl Ordu tarafından işgal edilmesinden sonra, Devrimci Askeri Konsey’in Siyasi Dairesi’nin Müslümanlar bölümünün Zakaspi Cephesi tarafından, Türkmenistan’da, “سادایى پوقارا” (Sadayı Pukara) (Golos Bednostı) gazetesinin çıkarılmaya başlandığını açıklamaktadır (1929: 16). Bu ilk gazetenin yayın kurulunun Müslüman bölümünün üyelerinin Rahmatullin ve Nasırlı olduğunu ve daha sonra bunlara Sahetmıradov, Hanov, Hacı Rüstemov ve Kakacan Berdiyev’in dâhil edildiğini kaydetmiştir (Nasırlı, 1929: 16). Gazete, Türkmen ve Azerbaycan Türkçesi olmak üzere iki Türk yazı dilinde yayımlandı. Söz konusu gazete, 1920 yılının başlarında Aşkabat’ta Bölgesel Müslüman Bürosunun faaliyetlerinin yayın organı oldu (Nasırlı, 1929: 16). 1919’un Mart’ında, Yoldaş Eliyev liderliğindeki Türkmen Komisyonunun Aşkabat’a gelişiyle,

“Sadayı Pukara”, tamamen Türkmençe ve “Dağ Yıldızı” adıyla yayımlanmıştır (Nasırlı, 1929: 16). Bölge Devrim Komitesi ve Parti Komitesinin ‘fikir’ propagandacısı olarak işlev gören gazete daha sonra Türkmen gençlerinin isteği üzerine gazete, tekrar “Dağ Yıldızı” adını almıştır (Kulmuammedov, 1927).

Zakaspi Cephesinin Devrim Askeri Konseyi'nin Müslüman Siyasi Bölümünün yayın organı olan “Sadâ-yı Pukara” gazetesi 1919 (Ağustos) – 1920 (Nisan) tarihleri arasında Türkmençe ve Azerbaycan Türkçesiyle yayımlanmıştır (Gazeti SSSR, 1970: 104; Annagurdov, 1957: 130-132). Gazete 1919'un yazında yayın hayatına başlamış 1920'nin baharına kadar çıkarılmıştır. “Sadâ-yı Pukara” ideolojik bakımdan Türkmenistan'da çıkan ilk Türkmençe komünist gazetedir (Kulmuammedov, 1927).

B. Dağ Yıldızı

Nasırlı, Türkmenistan'da çıkarılan “داف يلدیزی” (Dağ Yıldızı / Zarnitsı) gazetesinden bahsetmektedir. Söz konusu gazetenin 1918 Şubat İhtilali sonrası çıkarılmaya başlanıp 1919 yılının başında kapatıldığı ifade edilmektedir (Nasırlı, 1929: 16). Böylece Şubat Devrimi'nden sonra Türkmenistan'da bir ulusal gazetenin çıktığı, ancak Türkmenistan'ın işçi kitlelerinin duygularını yansıtmamasından dolayı kısa sürede kapatıldığı belirtilmektedir (Nasırlı, 1929: 16). Aynı düşünceleri Nasırlı'nın hatıralarında da “... Ruzname Mavrai Bahri Hazar” gazetesi ile Zakaspi'nin fitneci SSCB hükümetinin çıkardığı “Dağ Yıldızı” gazetesi Türkmen halkına ait olamadı, farklı amaçlar güttü, az sayıda okuyucuya hitap eden neşirlerdi” (Ilyasov - Goçmiradov, 1990: 31) görmek mümkündür.

1919'un Mart ayında Yoldaş Eliyev'in liderliğindeki Türkmen Komisyonunun Aşkabat'a gelmesiyle birlikte “Sadayı Pukara”, sadece Türkmençe ve “Dağ Yıldızı” adıyla yayımlanmasına karar verilmiştir (Nasırlı, 1929: 16). Böylece “Dağ Yıldızı” (Zarnitsı) tekrar ortaya çıkmış ve Komünist Partinin sağlam bir organı olarak yayın hayatına başlamıştır (Nasırlı, 1929: 16). “Dağ Yıldızı” (Zarnitsa), 1919 – 1920 yılları arasında Türkmençe ve Azerbaycan Türkçesiyle çıkan bir yayındır (Gazeti SSSR, 1970: 104-105). Ekim Devriminden sonra 1918'den itibaren Aşkabat'ta “Dağ Yıldızı” adıyla bir gazetenin çıkarılmaya başlandığı ve gazetenin redaktörü olarak da Alişbek Aliyev'in ismi zikredilmektedir (Kulmuammedov, 1927). Ancak daha sonra, Ordu siyasi bölümünün Aşkabat'a gelişiyle “Dağ Yıldızı” gazetesiyle siyaset bölümü yayın organı “Kızıl Yıldız” birleştirilmiştir (Nasırlı, 1929: 16).

C. Kızıl Yıldız

Nasırlı, Türkmenistan'da “قزل يولوز” (Gızıl Yıldız) gazetesinin yayımlandığı bilgisini verir. “Gızıl Yıldız” gazetesi Rusça olarak “Krasnaya Zvezda” olarak tanıtılmıştır (Nasırlı, 1929: 16). Ancak daha sonra, Ordu siyasi bölümünün Aşkabat'a gelişiyle “Dağ Yıldızı” gazetesi, siyaset bölümü yayın organı “Kızıl Yıldız” gazetesiyle birleştirilmiştir (Nasırlı, 1929: 16). O dönemde “Gızıl Yıldız” (Krasnaya zvezda) adlı gazetenin 19 Nisan 1919 – 9 Eylül 1920 tarihleri arasında Türkmençe ve Azerbaycan Türkçesiyle yayımlandığı görülmektedir (Gazeti SSSR, 1970: 104; Annagurdov, 1962: 20). Fakat Yakup Nasırlı'nın hatıralarında, “Sadâ-yı Pukara”, “Dağ Yıldızı” ve “Kızıl Yıldız” gazeteleri “Gazete çıkmaya başlamadan önce Sovyet Hükümetinin ilk yılında “Sadâ-yı Pukara”, “Dağ Yıldızı” ve “Kızıl Yıldız” gazeteleri neşredilse de onlar temelde askeri yayınlardı, halkın çoğunluğu okumuyordu” (Ilyasov - Goçmiradov, 1990: 31) şeklinde bilgi verilmiştir.

D. Türkmenistan

Nasırlı yazısında, Türkmenistan'da süreli yayın tarihinde ayrı bir yeri olan “تورکمه نستان” (Türkmenistan) adlı gazeteden bahsetmektedir. 1920 yılının Ağustos ayında Zakaspi bölgesel Devrimci Komitesi “Kızıl Yıldız” gazetesine ek olarak “Türkmenistan” gazetesinin ilk sayısını yayımlandığı belirtilmektedir (Nasırlı, 1929: 16). Kaynaklarda, “Türkmenistan” gazetesinin özgün bir gazete olarak yayın hayatına başladığı görülür. 1920 yılında yayımlanmaya başlayan bu gazete halen yayın hayatına devam etmektedir. “Türkmenistan” gazetesiyle ilgili 1990 yılında özel bir eser yayımlanmıştır (Ilyasov - Goçmiradov, 1990).

E. Dayhan

Nasırlı, Türkmenistan'da “دايخان” (Dayhan) adlı gazetenin yayımlandığı bilgisini verir. 1925 yılından itibaren Türkmenistan (Bolşevik) Komünist Partisi (T(b)KP) Merkez Komitesi gözetiminde

“Dayhan” gazetesinin yayımlandığı ve haftada bir kez yaklaşık 3,000 adet basıldığı, gazetenin redaktörünün ise Gurtmiradov olduğu (Nasırlı, 1929: 16) bilinmektedir. “Dayhan” gazetesinin 1500 tirajla haftalık yayımlandığı ve “Kolhosçı” adıyla 29 Ağustos 1935 tarihine kadar devam ettiği görülür (Aşirov- Arıcan, 2019a: 101-102).

F. Yaş-Kommunist

Nasırlı, 1925 yılında Türkmenistan’da genç öğrenciler için hazırlanan “ياش قامونيست” (Yaş-Kommunist / Molodoy Kommunist) adında bir gazetenin yayımlandığını (Nasırlı, 1929: 16) söyler. Nasırlı, bu gazetenin sorumlu sekreterinin öğrenci Halli Şahberdiyev olduğunu ve gazetenin yayın kurulunda Kauşutov (Govşudov), Kravçenko, Atamıradov gibi isimlerin bulunduğunu zikreder (Nasırlı, 1929: 16). 2.100 tirajla yayımlanan gazetenin redaktörlüğünü daha sonra Hüseyinov yürütmüştür (Nasırlı, 1929: 16). Faktoroviç yazısında, 8 Mayıs 1925 tarihinde çıkan ikinci sayısında “Mart 1925 yılından çıkıyor” şeklinde yer alan “Yaş Kommunist” gazetesinin haftada iki defa ve 2000 tirajla yayımlandığını kaydetmiştir (Aşirov- Arıcan, 2019a: 102).

G. Zâhmet

Türkmenistan’da Rusça “Trud” olarak bilinen “زحمت” (Zâhmet) gazetesinin yayımlandığından bahsedilmektedir (Nasırlı, 1929: 16). Ancak “Zahmet” gazetesi ilk olarak “حامبال” (Hambal) adıyla yayımlandığı belirtilmekte ve Rusça “Gruzçık” olarak tanıtılmaktadır (Nasırlı, 1929: 16). “Zâhmet” gazetesi, ilk olarak 1925 yılında TK(b)P MK yanındaki az milletler bölümünün yayın organı olarak “Hambal” adıyla yayımlanmıştır (Annagurdov, 1962: 351). Sonra ise “Zahmet” adıyla yayımlandığını belirtilmektedir. Yayın Kurulu olarak Aliyev, Hüseyinov, Nasırlı olduğu açıklanmaktadır (Nasırlı, 1929: 16). Gazete, 1 Ocak 1926 yılından itibaren “Zâhmet” adıyla yayımlanmaya başlamış ve Ağustos 1935 yılına kadar devam etmiştir (Aşirov- Arıcan, 2019a: 105-106).

II. DERGİLER

XX. yüzyıl Türkmen tarihinde, süreli yayınlardan olan dergilerin ayrı bir yeri vardır. Süreli yayınlar, Türkmen düşünce, kültür ve sosyal alanında büyük ilerlemelerin yaşandığı döneme tanıklık etmiştir. Nasırlı tarafından söz konusu dönemde yayınlanan dergilerin tarihi, kuruluş gayesi ve içerikleri bir değerlendirme yazısı şeklinde kaleme alınmıştır.

A. Türkmen İli

Nasırlı, Türkmen dilinde ilk yayınlardan birinin de “تورکمه ن ئیلی” (Türkmen İli) dergisi olduğunu belirtmektedir. “Türkmen ili” dergisini, Rusça, Türkmen dünyası anlamına gelen “Zemlya Turkmenskaya” olarak tanıtmaktadır (Nasırlı, 1929: 16). Ancak A. N. Samoyloviç 1925 yılında “Vostok” dergisinde, “Türkmen İli” dergisini, Türkmen halkı anlamına gelen “Turkmenskiy Narod” şeklinde Rusçaya çevirerek tanıtmını yapmıştır (Samoyloviç, 1925: 154). Bununla birlikte Nasırlı, “Türkmen ili” dergisinin 1923 yılında yayımlandığını söyler (Nasırlı, 1929: 16). Fakat dergi 1922 yılında Taşkent’te yayımlanmaya başlamıştır (Türkmen ili, 1922). Nasırlı “Türkmen ili” dergisini, Partinin Merkez Komitesi liderliğinde ve Türkmen Bilim Kurulunun katılımıyla yayımlandığını belirtmektedir (Nasırlı, 1929: 16). Nasırlı, dergiyle ilgili Türkmen kültürünün gelişimine katkı sağlayan, ilk aylık yayın olduğunu söyler. “Aylık olarak ulusal bir bilimsel-edebî olarak ilk deneyim oldu... Bu dergi, Türkmen kültürünün gelişiminde atılan ilk adımdı” (Nasırlı, 1929: 16) şeklinde düşüncelerini dile getirir. Nasırlı dergiye aktif katılım sağlayanların “Sahetmıradov, Böriyev, Geldiyev Karahanov” (Nasırlı, 1929: 16) olduğunu söyler. 1922 -1924 yılları arasında “Türkmen İli” dergisi toplam sekiz sayı neşredilebilmiştir (Türkmen İli, 1924).

B. Tokmak

Nasırlı, “توقماق” (Tokmak) dergisini, 1925 yılından itibaren “Türkmenistan” gazetesinin bir eki olarak aylık mizahi dergidir şeklinde tanıtmıştır (Nasırlı, 1929: 16). Nasırlı, “Tokmak” dergisinin genç ve farklı yazarları kendi etrafında topladığını belirtmektedir (Nasırlı, 1929: 16). Bunun sonucu olarak da kendini özgü bir abonelerinin ve tirajının olduğunu beyan eder (Nasırlı, 1929: 16). Kısa zamanda derginin kitlelerce kabul gördüğünü ve sempati kazandığını ifade eder. Nasırlı, dergisinin redaktörleri hakkında ise “Tokmak”ın ilk editörü Yoldaş Kerbabayev ardından Yoldaş Sahetov oldu. Şimdi dergiye

Yoldaş Kurtmuradov redaktörlük yapmaktadır” (Nasırlı, 1929: 16) şeklinde bilgi verir. “Tokmak” dergisinin Türkmen basın tarihinde ayrı bir yeri bulunmaktadır (Aşirov- Arıcan, 2019b: 121-131).

C. Bolşevik

Nasırlı, “بالشه ڤيك” (Bolşevik) dergisi, 1925 yılında, T(b)KP Merkez Komitesi yayın olarak organı Aşabat'ta aylık olarak yayımlanmaya başladığı belirtmektedir. Yayın kurulunda Çarı Vellekov, Hüseyinov, Halmıradov isimlerini saymaktadır (Nasırlı, 1929: 18). 14 Temmuz 1925 yılında TK(b)P MK organı olarak yayın hayatına başlayan “Bolşevik” dergisi, Eylül 1925-Nisan 1929 arası Arap, 1929 - 1941 Latin ve 1941 – 1953 arası Kiril alfabesiyle ile yayımlanmıştır. 1953-1991 yılları arasında “Türkmenistan Komünisti” adıyla yayın hayatına devam etmiştir (Aşirov- Arıcan, 2019a: 105-106).

D. Pioner

1926'dan itibaren Türkmenistan Leninist Gençlik Komünist Birliği Merkez Komitesinin (TLGKBMK) bir organı olan “پيانه ر” (Pioner) dergisi, Aşabat'ta yayımlanmıştır. Nasırlı, “Pioner” dergisinin TLGKB Merkez Komitesi tarafından yayımlanan aylık “Gızıl-Yaglık” (Krasnaya Kosıka) adlı gazeteden ortaya çıktığını belirtmektedir. 1.000 tirajla yayımlanan ve 10 sayfa olan “Pioner” dergisine daha sonra Turkmenkult'ün de katıldığını belirtmektedir (Nasırlı, 1929: 18). “Pioner” dergisinin 2000 tirajla 1930 yılının sonuna kadar devam ettiği görülebilir (Aşirov- Arıcan, 2019a: 103).

E. Kızıl Yol

Nasırlı, Rusça olarak “Krasny put” olarak tanıttığı “Qъзы Jool” (Gızıl Yol) dergisinin 1928 tarihinde Türkmenkult tarafından yayımladığını belirtmektedir. 2.000 tirajla aylık olarak yayımlanan “Gızıl Yol” dergisinin yayın kurulunda Aytakov, Böriyev, Sahetov olduğu görülür. Yeni Türkmen Latin alfabesinin yayılmasını hedefleyen “Gızıl Yol” dergisi beş sayı çıkarılabilmektedir (Nasırlı, 1929: 18). “Gızıl Yol” dergisinin 1928 yılının Kasım – Aralık aylarına ait 5.-6. sayısı son sayısı olabilir. Çünkü “Türkmen Medeniyeti” dergisinin Ocak – Şubat sayısında, “Marttan itibaren iki dergimiz birleşecek, Latin harfli olarak “Türkmen Medeniyeti” adında çıkacaktır–” diye “Türkmen Medeniyeti” ve “Gızıl Yol” dergilerinde okuyuculara haber verilmiştir (Annagurdov, 1962: 480).

F. Türkmen Medeniyeti

Nasırlı, “تورکمه ن مه ده نبييه تی / Tyrkmen Medenijeti” (Türkmen Medeniyeti) dergisinin 1928 yılında Aşabat'ta Türkmen Kültür Enstitüsü tarafından belgesel etnolojik tarihi bir dergi olarak yayımlanmaya başladığını ve kendi döneminde derginin 10. sayısının yayımlandığını belirtmektedir (Nasırlı, 1929: 18). Nasırlı, 2.000 tiraja ulaşan derginin yayın kurulunda, Böriyev, Hüseyinov, Kurtmıradov, Halmıradov, Sahetov'un bulunduğunu söyler (Nasırlı, 1929: 18). “Türkmen Medeniyeti” dergisinin farklı isimlerle devam ettiğini görmek mümkündür (Aşirov – Arıcan, 2019a: 103-104).

TK(b)P MK tarafından “Türkmen Medeniyeti”, 1930 yılında Türmenkult gözetimine verilmiştir. 1933 yılında ise Türkmenistan Sovyet Yazarlar Birliğinin Teşkilatçı Komitesinin “edebi, sanat, tenkit ve nazari” dergisi halini almıştır (Annagurdov, 1962: 468). Böylece “Türkmen Medeniyeti” dergisi, 1933 yılından itibaren “Türkmenistan Şura Edebiyatı”, 1936 yılında ise “Türkmenistan Sovyet Edebiyatı” adıyla yayın hayatına devam etmiştir (Annagurdov, 1962: 469).

Nasırlı “Natspeçat v Turkmenistane” adlı makalesinde, 1926 yılında TLGKB Merkez Komitesi tarafından yayımlanan aylık “Gızıl-Yaglık” (Krasnaya Kosıka) adlı gazeteden de bahsetmektedir. Ayrıca Nasırlı yazısında, Türkmenistan'da yayın hayatına devam eden gazetelerin sayılarını değerlendirerek o dönemde Sovyet Türkmenistan'nda Türkmence olarak dört gazete ve dört derginin yayın hayatına devam ettiği belirtmektedir (Nasırlı, 1929: 18). 1929 yılında Türkmenistan'da yayımlanan “Türkmenistan”, “Dayhan”, “Yaş Kommunist” ve “Zâhmet” gazeteler; “Tokmak”, “Bolşevik”, “Pioner” ve “Türkmen Medeniyeti” ise dergilerdir.

Sonuç

Yakup Nasırlı “Natspeçat v Turkmenistane: Kratkij Oçerk İstorii Periodiçeskoj Peçati” adlı makalesinde, XX. yüzyıl Türkmen milli basın tarihini değerlendirmiştir. Nasırlı yazısında, ilk olarak Rus İmparatorluğu döneminde Türkmenistan'da matbuatı irdelemiştir ve o dönemki yayınların içeriğini

ve ortaya çıkma gayesini ve ele almıştır. Ekim 1917 İhtilalinden sonra Türkmenistan'da, Sovyet Birliğinin Komünist Partisi'nin etkiyle ciddi anlamda milli basın ortaya çıktığını söylemiştir. Nasırlı'nın "Turkmenovedeniye" (Türkmen Araştırmaları) dergisinde Sovyet Türkmenistanı'ndaki milli süreli yayınların değerlendirildiği makalesi, Türkmen milli matbuat tarihi açısından kayda değer bir çalışmadır.

Kaynaklar

ANNAGURDOV, M. D. (1957). **Türkmenistanda Kommunistik Metbugatın Tarihinden** (Kitap 1). Aşgabat: Türkmenistan Devlet Neşriyatı.

ANNAGURDOV, M. D. (1962). **Sovet Türkmenistanının Metbugat Tarihinden Oçerkler** (Kitap 2). Aşgabat: Türkmenistan Devlet Neşriyatı.

AŞİROV, T, ARICAN, O. (2019a). "Y. M. Faktoroviç'e Göre Sovyet Türkmenistanı'nda Süreli Yayınlar". **Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi**, (1), 98-108.

AŞİROV, T, ARICAN, O. (2019b). "Türkmen Basın Tarihinde "Tokmak" Dergisi". **Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi**, 3 (2) , 121-131.

AŞİROV, T. (2019). "Ependi (haz. Y. Nasırlı) Türkmendövlətneşr, Aşgabat – 1941. s. 172". **Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi**, 2 (2), 162-169.

YEPİSKOPOSOV, G. L. (ed) (1970). **Gazeti SSSR, 1917—1960: Bibliogr. spravoçnik**. Moskva: Kniga.

ILYASOV, K. ve Goçmiradov, H. (1990). **Dövrün Aynası ("Sovet Türkmenistanı" gazetisi 70 yaşadı)**. Aşgabat: Türkmenistan yay.

İLYASOV, A. (1964). "Zakaspiskaya Tuzemnaya Gazeta" Kak, İstoçnik İzuçeniya İstorii Duhovnoy Kulturi Turkmenskogo Naroda", **Türkmenistan SSR İlimlar Akademiyasının Habarları: Cemiyetçilik İlimlerin Seriyası**, Aşgabat, (4), s.3-9.

JUMAYEV, K., E. İŞANGULİYEV (ed.) (1980). **Türkmen Edebiyatının Tarihi**, (Cilt V. Kitap 1). Aşgabat: İlim.

KULMUHAMMEDOV, A. (1927). "Türkistan möçberinde milli metbuğat". **Türkmenistan**, Aşgabat.

NASIRLI, Y. (1929). "Natspeçat v Turkmenistane: Kratkiy oçerk istorii periodičeskoj peçati". **Turkmenovedeniye**. Aşgabat. (5), 15-18.

SAMOYLOVİÇ, A. (1925). "Jurnal "Türkmen İli" ("Turkmenskiy Narod")". **Vostok. Jurnal literaturı, nauki i iskusstva**. Kniga pyataya. M. Pb: Vsemirnaya literatura.